

מבט על, גיליון 263, 6 ביוני 2011

לקראת ספטמבר 2011
ישראל והאיחוד האירופי: המאבק על "הרוב המוסרי"

שמעון שטיין

בהופיעו בפני ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, הביע ראש הממשלה את הערכתו כי "אין בכוחו של איש לעצור את ההחלטה להכרה במדינה פלסטינית בספטמבר, בעצרת הכללית של האו"ם...אנו צופים לתמיכה רק ממדינות בודדות...". לנוכח יחסי הכוחות באו"ם, אין בהערכה זו כדי להפתיע. מאחר שהסיכוי (כפי שהוא נראה כיום) שהצד הפלסטיני יחזור בו מכוונתו להעלות את הצעתו להצבעה בספטמבר – קלוש, ירכזו ישראל וארצות הברית את מאמציהם להגדיל את מחנה "הרוב המוסרי", היינו מדינות דמוקרטיות אשר לא יתמכו בהצעה. עיקר המאמץ יופנה מן הסתם לחברות האיחוד האירופי ומדינות מערביות נוספות, אשר מהן מצפה ישראל להפעיל את שיקול הדעת המוסרי שמשמעותו בהקשר לנושא הנדון – הצבעה נגד או הימנעות בעת הצעת ההחלטה בעצרת האו"ם בדבר הכרה במדינה פלסטינית.

קודם להערכת סיכויי המהלך, ראוי לבדוק את תחומי המחלוקת וההסכמה בין ישראל לאיחוד האירופי (כגוש) בשורה של נושאים הקשורים לתהליך המדיני ולאופי פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני. להלן פירוט העמדות:

השלכות "האביב הערבי" על התהליך המדיני: לעומת ממשלת ישראל, הטוענת כי אי-הוודאות הנובעת מההתפתחויות במרחב והסיכונים האפשריים שעלולים להתפתח, הם סיבה להמתנה בקבלת החלטות בעלות אופי אסטרטגי, האיחוד האירופי רואה בהתפתחויות באזור ההזדמנות (שדחיפות עלתה), לקדם את תהליך השלום בין ישראל והפלסטינים. כך לדוגמא, בנאום שנשא במועצת הביטחון (בפברואר 2011), טען נציג בריטניה, כי תהיה זו בושה, אם לנוכח מה שקורה סביבם, תקוות הפלסטינים לא יוגשמו.

ספטמבר 2011 כתאריך יעד לסיום המשא ומתן על הסדר הקבע: לא זו בלבד שישראל אינה שותפה (ובצדק) ליעד הלא ריאלי, שנקבע על ידי הקוורטט ונשיא ארצות הברית לסיום המשא ומתן על הסדר הקבע עד לספטמבר הקרוב, היא אף סבורה, כי הנסיבות הנוכחיות אינן בשלות להסדר מקיף. האיחוד האירופי, לעומת זאת, חוזר בעקביות (גם בימים אלו שבהם ברור כי הסיכוי לעמוד בתאריך היעד נראה קלוש) על הצורך לעמוד בתאריך היעד שנקבע לסיום המשא ומתן בדבר פתרון שתי המדינות, כדי לקבל את פלסטין כחברה מלאה באו"ם. סיבה נוספת להצבעה בספטמבר הקרוב קשורה, בהשלמתה בהצלחה (?) של "תכנית פיאד" בדבר בניית מדינה.

גבול הקבע הישראלי-פלסטיני: בנאומו בפני בתי המחוקקים של ארצות הברית הבהיר ראש הממשלה את עמדתו, השוללת מנימוקי בטחון ודמוגרפיה את קווי 1967 כבסיס לגבול העתידי. האיחוד לעומת זאת, רואה בקווי גבול אלה (ובכלל זאת את מזרח ירושלים) בסיס לגבול העתידי, עם אפשרות – בעקבות הסכמה בין הצדדים – לחילופי שטחים שווים.

סידורי הביטחון העתידיים: הצורך בסידורי ביטחון ייחודיים, כך קבע ראש הממשלה בנאומו האחרון, נובע מגודלה (או נכון יותר – קוטנה) הייחודי של ישראל. מכאן, הצורך בנוכחות ישראלית ארוכת טווח לאורך נהר הירדן ובפירוזה המלא של המדינה הפלסטינית, כל זאת, תוך כדי סידורי ביטחון קרקעיים. האיחוד מסתפק בקביעה הכללית לפיה סידורי הביטחון יכבדו את הסוברניות הפלסטינית ויבהירו את סיום הכיבוש ובמקביל, יובטח ביטחון ישראל בין היתר על ידי מניעת חידוש הטרור וטיפול באיומים שיצוצו (יש להניח שבבוא העת נראה פירוט בעמדתם שספק אם יהא בו, כדי לעלות בקנה אחד עם עמדת ישראל).

פתרון בעיית הפליטים הפלסטינים: בנאומו בארצות הברית, חזר ראש הממשלה וקבע חד משמעית שבעיית הפליטים הפלסטינים תיפטר מחוץ לגבולות ישראל. עמדת האיחוד היא שיש צורך למצוא פתרון צודק, הוגן ומסכם לבעיה.

הכרה באופייה היהודי של ישראל: התנאי שמציבה ישראל בדבר הכרה בישראל כמדינה יהודית אינה זוכה לתמיכה חד-משמעית של האיחוד וספק אם תזכה לכך בעתיד (גרמניה לדוגמא, תומכת בהכרה

בישראל כמדינה יהודית, אך אינה דורשת מהפלסטינים הכרה כתנאי לחידוש המשא ומתן (וניתן שגם צרפת מצדדת ב-"שתי מדינות לשני עמים").

מעמד ירושלים: ראש הממשלה הבהיר, כי אסור שירושלים תחולק שנית, וכי העיר חייבת להישאר בירתה המאוחדת של ישראל. הוא הוסיף, כי עם יצירתיות ורצון טוב ניתן יהיה למצוא פתרון לבעיה הקשה מבחינת הפלסטינים. האיחוד לעומת זאת, רואה בסיפוח מזרח ירושלים ובהמשך הבנייה צעדים המנוגדים לחוק הבינלאומי וסבור, כי מעמדה של ירושלים כבירתן העתידית של שתי המדינות, תיפתר במשא ומתן.

הפיזס הפנים פלסטיני: ראש הממשלה קרא/דרש מאבו מאזן לבטל את בריתו עם החמאס והבהיר, כי ישראל לא תנהל משא ומתן עם ממשלה פלסטינית הנתמכת על ידי תנועה שהיא הגרסה הפלסטינית לאל-קאעדה. האיחוד האירופי חוזר על הצורך החיוני באיחוי הקרע הפנים פלסטיני כתנאי לקידום הסדר. זאת ועוד, האיחוד מקבל את קביעת אבו מאזן כי הוא הנציג למשא ומתן, כאשר במקביל הוא קורא לממשלה הפלסטינית לתמוך בתנאי הקוורטט (מבלי להזכיר את הקוורטט בשמו, ומבלי לקבוע את אימוץ התנאים כתנאי להדברות עמה).

השוואת העמדות מצביעה על כך שהפערים בין עמדות ישראל והאיחוד האירופי הם עקרוניים וספק אם הם ניתנים לגישור בנסיבות הנוכחיות. גם ציפיות האיחוד, כי בנאומו בווינגטון יפגין ראש הממשלה גמישות ופתיחות שתאפשר חידוש המשא ומתן – נכזבו.

לעומת זאת, האיחוד שקיווה שבנאומו יגלה הנשיא אובמה מנהיגות, קיבל בברכה את נאומו, שהכיל אלמנטים חשובים אשר יתרמו לחידוש המשא ומתן. למרות ההכרה במרכזיותה ובתפקידה המוביל של ארצות הברית במאמץ לפתרון הסכסוך והרצון לתאום עמה את מדיניות, לא קיימת זהות בין עמדות השניים. האיחוד המעוניין להפגין את עצמאותו מארצות הברית, הבהיר בעקבות הנאום, כי ימשיך לקדם את עמדותיו בשורת הנושאים לעיל.

לנוכח חילוקי הדעות המהותיים בין האיחוד לישראל, מורת הרוח בקרב מנהיגים לא מעטים באיחוד ממדיניות והתנהלות ממשלת ישראל, חוסר הסבלנות לנוכח הקיפאון הנמשך וההטלה (הלא-מאוזנת) של האחריות על ישראל, מובילים למסקנה, כי האיחוד כגוש יתמוך בהצעה להקמת מדינה. לכך מצטרפת הקביעה של ספטמבר כתאריך יעד ליישום הקמת המדינה הפלסטינית. אולם, כפי שהדברים נראים היום, נראה, כי הדבר לא צפוי לקרות. הסיבה לכך נעוצה בהחלטת הקנצלרית מרקל (ומדינות נוספות ובהן, ככל הנראה, איטליה) להצביע נגד הצעת ההחלטה בנימוק העקרוני של התנגדות לצעדים חד צדדיים, של צד זה או אחר, כדרך לפתרון הסכסוך.

האם יש להבין את החלטתה של הקנצלרית כהבעת תמיכה במדיניות ממשלת ישראל? כלל וככל לא. ביטוי לביקורתה על התנהלות ראש הממשלה היא נתנה בכמה הזדמנויות, בחודשים האחרונים. בעשותה כן, היא סטתה מהאיפוק התקשורתי שגזרה על עצמה בכל הנוגע למתיחת ביקורת פומבית על מדיניות ישראל. (במאמר מוסגר אציי, כי התנהלות הקנצלרית הינה דוגמא לכך כי בשעה שיש קונפליקט בין הרצון להפגין אחדות של האיחוד האירופי לבין האינטרס הלאומי, ההכרעה היא לטובת האינטרס הלאומי).

הפיצול בהצבעת האיחוד מבטיח לישראל (לכשתגיע שעת ההצבעה באו"ם) קולות נוספים של מתנגדים (או נמנעים) "מוסריים". ממשלת ישראל תטעה אם תראה בצעד זה – של המתנגדים להצעת ההחלטה – משום הבעת אמון במדיניותה. יש להניח כי לנוכח הפער בעמדות, הדיאלוג בין ישראל לאיחוד האירופי ביום שאחרי ההצבעה יהיה קשה יותר, וזאת לנוכח ההשלכות האפשריות הצפויות מתוצאות ההצבעה.